

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 396. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1817_309A-txt-shoot-idm9765.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Have vi seet ret paa Tydskerne, da maae vi vente at see de saakaldte mathematiske Viden³⁹⁷skaber dyrkede med mest Iver og Bestandighed, og deri bedrage vi os ikke heller. Samtidig med Reformatorerne finde vi alt en Schweitser med udmærkede Gaver, nemlig Theophrastus Paracelsus Bombastus, *født 1493, af Handtering en Læge, som ved Hjælp af Bibelen og overnaturlig Oplysning ventede i Physiken og særdeles i Chemien at opdage Naturens og den hele Tilværelses Hemmelighed. Vel pleier man i Videnskabens Historie at gjøre ham, som Sværmer, til en Undtagelse, men deels kan han dog ikke forbigaaes, da han havde gode Kundskaber, og virkede fort, deels var han ikke stort mere Sværmer end Zvingel og de andre, som hverken vilde lade Skriftens Ord eller Fornuften gjælde, og endelig er det unægteligt, at han netop yttrede sig efter den ram-tydske Natur, og er den eneste dybere Grubler Schweits har frembragt, af den ligefremme Grund, at hvem der indbilder sig at have slugt al Viisdom kommer aldrig videre. Af samme Grund vare de videnskabelige Fremskridt blandt Tydsklands øvrige Reformeerte ubetydelige, og hvad Verden maa kalde et Særsyn, den Kirke, der med sin strænge Bibeltroe i dens Øine syndes at lukke Dørren for Videnskabelighed, blev dens eneste Sæde. Da vi imidlertid har seet, hvor snart man selv i den gjorde sig færdig med Bibel og Historie, kan vi ikke tvivle om at see dens øvrige Kræfter end virke en Stund i Tydskernes naturlige Retning. Forstaae vi den saakaldte Luther³⁹⁸dom ret, da kan vi mindre vente sværmeriske Forsøg paa med Eet at trænge til Dybet, end flittigt Arbeide, men dog kan det ikke heller være uventet, især efter en Paracelsus og hos en ulærd Mand, at finde Yttringer af samme Attraa, og dem finde vi da ogsaa virkelig. Det var den navnkundige Skomager i Gørliz, Jakob Bøhme, *født 1575, der er blevet dobbelt mærkværdig, siden hans Syner have i Natur-Philosophien fundet deres Udvikling. For at vide hvormeget der i hans Anskuelse var ham eiendommeligt, maatte man have læst Paracelses Bøger, og for at udfinde hvor vidt han stemmer overeens med Natur-Philosopherne, maatte man nøie have gennemgaaet hans egne, en Umage, der for en Historiker, som havde Syn og Tid, vel kunde lønne sig, da det er et af de mærkeligste og underligste Særsyn i Historien, at see Øiet være Aarhundreder foran Forstanden. Her være det nok at bemærke, at Bøhmes Anskuelse, som den findes i hans Aurora, er langt fra at være saa uforstaaelig, som skjæv, langt fra saa forvirret som stolt. Han vilde gennemskue Tre-Enigheden, det Ondes Ophav, og Kampen mellem Sandhed og Løgn, ved en levende Anskuelse af Mennesket og Alt i Naturen som et Billede af Guddommen og det himmelske Aandeliv, Noget, der virkelig maatte være gjørligt, hvis Mennesket og Naturen ei vare faldne, men som nu maae frembringe stor Forvirring og Vildfarelse, dog har han, i det ³⁹⁹mindste i hiint Skrift, ingenlunde saaledes blandet Ondt med Godt og Gud med Verden, som hans ny Beundrere, saa det ikke synes at være den bedste Side de have tilfældes med ham. Det vilde sagtens klinge underligt, hvis Nogen faldt paa at kalde Bøhme den *tydske* Shakspear, men dog var det Navn kanskee ikke saa ganske ueffent; thi de vare i det mindste jævnaldrende, ulærde, fornuft-poetiske Naturer, med store eventyrlige Syner, og var Brittens Blik langt klarere og sandere, saa var Tydskerens igjen baade høiere og længere. Bøhmes Aurora er saaledes en sammenhængende, halv dramatiseret Historie om Guddommens evige Rørelse, Lucifers Fald, og Verdens Skabelse, som han saa dem i Aanden, med Blik paa den hele Verdens-Historie som eet stort sammenhængende Drama, og hvad der har hindret Bøhme fra at meddele disse Anskuelse i et Digt, der vilde blevet Gjenstand for vor Beundring, er øiensynlig den strænge tydske Alvor hvormed han betragtede og behandlede Alt, samt den stolte tydske Indbildning at han forkyndte Sandhed til Salighed, trods Bibel og alle de der havde talt paa Jorden. De Stene han hængde ved Synerne for at give dem *Vægt*, gjorde dem for tunge til at løbe let i Stiil og Versemaal, og hans Omhyggelighed for ret at udkramme, udtvære og ret med Skeer indgive sin Viisdom som et arabisk Pulver, gjorde det Hele vidtløftigt, langtrukket og i Længden kiedsom⁴⁰⁰meligt. Vilde imidlertid den Skomager blevet *ved sin Læst*, Bibelen nemlig, skulde de Boglærde vel kommet til at nævne ham med Ærbødighed, og endnu maa man tilstaae, at han ikke alene vidt overgaaer Fox, sin engelske Laugsbroder, men er en af de kløgtigste og maneerligste Sværmere man har havt, ligesom det, *forholdsviis*, maae siges til hans Roes, at han ikke lagde an paa at danne nogen Sect, men døde i den evangeliske Kirkes Bekjendelse, hvis Lære han synes at have været mere opsat paa at begribe end at nægte. I Engelland fandt hans Bøger store Beundrere, og i Pietismens Tid bleve de meget læste, ja af mange med Gotfried Arnold, opløftede til Skyerne, som himmelske Hjeroglypher, siden nedsank de naturligviis i dyb Foragt, indtil Natur-Philosopherne kyssede Støvet af dem som deres gamle Testamente, og hvad saa end deres Fremtids Skjebne skal vorde, kan de dog ikke meer synke *under* de Bøger der i Tidens Løb fortrængde dem. Naar ogsaa galt skulde være, var det altid klogere at indbilde sig, man ved Bibelens Hjælp kunde gennemskue Naturen, end, som vi skal see nu snart blev Moden, at tænke, man, med Bibelen under Bordet, Historien paa Hylden, et Læs overfladelig Natur-Kundskab for Øie, en Regne-Tavle i Haanden og en sprænglærd Mine, kunde forklare Alt, baade Gud og Verden, udaf sit eget tydske Hoved. Hermed være ingenlunde Noget sagt til ⁴⁰¹Forringelse af de baade mange og mærkelige Opdagelser i Legemets Verden, som tilhøre det syttende Aarhundrede, thi selv den Uindviiede kan see, at en eneste af dem opveier alle det attende Aarhundredes, der egenlig kun gjorde Vind med Luft-Pompen, som Otto Guerike *omt. 1650, i Magdeburg opfandt, og foer vild med Planeterne, hvis Baner Vyrtembergeren Johan Kepler, *døde 1630, som en Stjerne-Tyder af Tyge Brades Skole, levende anskuede. Føier man til, at ved den Brevvexling i det Store, som Bogtrykkerkunsten havde gjort mulig, kunde Tydskerne, hvad deres Hjertes Attraa var, indlemme i deres Videnskabelighed Alt hvad der udenlands kom for Lyset, og at de virkelig, efter Trediveaars-Krigen, bleve snart fortrolige, ei blot med Hollændernes Arbeider og Cartesii Tanker, men ogsaa med Galileis Forsøg, Harveys og Newtons Syn, da seer man let, at deres Verdens-Kundskab virkelig i Leibnizes Dage tiltog saa overordenlig, at de vel maatte fristes til at tro sig færdige, og falde i Fristelsen, naar de glemde Bibel og Historie.